

SOVJETUNIONENS EKONOMISKA STYRKA

Av fil. lic. HENRIK ÅKERLUND

I BÖRJAN av oktober 1952 sammanträdde i Kreml i Moskva det sovjetryska kommunistpartiets 19. kongress för att åhöra statsledningens redogörelse för bl. a. Sovjetunionens ekonomiska utveckling. I utländsk press har händelsen tilldragit sig betydande intresse och föranlett kanske litet osäkra och tveksamma men dock respektfulla kommentarer. Tveksamheten hänför sig till ovissheten om vad man skall tro om publicerade siffrors vederhäftighet, och respekten till den kraftutveckling, varom siffrorna, om de äro riktiga, vittna. Det kan också konstateras, att från östområdet flyktade experter, som anses trovärdiga t. ex. i Förenta staterna, ha en benägenhet att nedvärdera uppgifter om sovjetekonomiens styrka men inte att helt jäva dem. Måhända kan detta sammanhänga med svårigheten att på avstånd följa utvecklingens gång och en lättförståelig önskan att inte vara för pessimistisk inför ett främmande folk om dettas egen relativa styrka. För Sverige, som är nära granne till Sovjetunionen, är det all anledning att med skärpt uppmärksamhet följa den sovjetryska utvecklingen, kanske framför allt därför att ekonomien därstädes i så hög grad står i militärstatens tjänst. I föreliggande artikel skall med anlitande av anglosaxiska källor lämnas en översikt av vad som framkommit om sovjetrysk ekonomi i samband med den 19. kommunistkongressen. Därvidlag förutsätts, att lämnade sifferuppgifter ge en någorlunda tillförlitlig bild av läget. Äro de hållna i underkant, är det blott så mycket värre.

Till en början måste framhållas, att det var första gången på tretton år d. v. s. sedan 1939, som kongressen sammankallats. Två skäl kunna anföras härför, i vad angår ekonomien, nämligen att de styrande ansett sig ha något att visa upp för folket, någonting att med tillfredsställelse peka på, och att de för framtiden vilja motivera, vad de ämna använda den uppbyggda produktionsapparat till. Att den skall än mer inriktas på militära ändamål och

fortsatt expansion av den tunga industrien på bekostnad av gemene mans standard, kan även i en diktaturstat fordra motivering, liksom diskussionen om storleken av det köttstycke, som man ändå inte kan komma ifrån att lova ett förnöjsamt folk, kan bliva en mäktig sporre till nya ansträngningar.

Efter krigets slut tillkännagav Stalin, att Sovjetunionen efter tre femårsplaner d. v. s. år 1960 skulle vara i stånd att producera 500 miljoner ton kol, 50 miljoner ton tackjärn och 60 miljoner ton vardera av stål och olja. Detta mål ligger så högt, att det år 1946 utomlands måste ha uppfattats som höggradigt orealistiskt. Till jämförelse skall nämligen framhållas, att Förenade staternas produktion år 1951 faktiskt utgjorde 523 miljoner ton kol, 64 miljoner ton tackjärn, 95 miljoner ton stål och 307 miljoner ton olja. Även om de ryska målen om åtta år äro lägre än dagens amerikanska prestationer, äro de dock av liknande storleksordning utom i fråga om oljan. De äro också ännu så länge enbart planer, men det som är anmärkningsvärt och bör uppmärksammas, är det förhållandet, att utvecklingen sedan 1946 är sådan, att de uppsatta målen skulle nås till 1960, om samma takt som hittills kunde bibehållas. Oljan skulle till och med ha nått sin siffra redan före 1955. Det är naturligtvis ingalunda sagt, att samma takt kan bibehållas, tvärtom talar mycket för att den i verkligheten kommer att sjunka. Det är alltid lättare att återvinna förluster till följd av krig etc. än att skapa nytt helt och hållet, och den västliga världen har det sista året fått erfara stagnation och till och med i vissa fall sjunkande produktion trots tidigare stark efterkrigsutveckling. Detsamma kan hända också i Sovjetunionens statliga planhushållning. Men det gäller att riktigt bedöma de resultat, som under förutsättning av sannfärdiga upplysningar faktiskt förverkligats. För det övriga Europas del ger vad som hittills uppnåtts mer än anledning till eftertänksamhet.

Den fjärde femårsplanens resultat för år 1951 visa en kolproduktion av 281, en oljeutvinning av 42, en tackjärnsframställning av 22 och en stålproduktion av 31 miljoner ton. Alstringen av elektrisk energi utgjorde 113 milliarder kilowattimmar. Samma år producerade England, Frankrike och Västtyskland tillsammans 415 miljoner ton kol, 2 miljoner ton olja, 29 miljoner ton tackjärn, 39 miljoner ton stål och alstrade 147 milliarder kilowattimmar elektrisk kraft. Från att ha varit underlägset enbart Hitlertyskland 1939 är Sovjetunionen nu inte så långt ifrån jämbördigt med Västeuropas tre största länder tillsammans.

Den femte femårsplanen förutser i sin tur till år 1955 en höjning av produktionssiffrorna, som skulle föra landet ett gott stycke förbi de nyssnämnda tre ländernas nuvarande kapacitet. Kolet skulle höjas till 372, oljan till 70, tackjärnet till 34 och stålet till 44 miljoner ton samt elektriciteten till 162 milliarder kilowattimmar. Man får väl förutsätta, att utvecklingen inte heller står still i Västeuropa, men skall ledningen kunna bibehållas, får takten inte sjunka under den ryska, i vilket fall Sovjetunionen skulle ytterligare inknappa på försprånget blott för att vid en senare tidpunkt passera.

Alltjämt är produktiviteten d. v. s. resultatet per arbetande individ mycket låg i förhållande till den västliga världen, men framstegen äro dock även i detta hänseende så pass betydande, att jämförelser kunna göras med t. ex. Frankrike. Den enskilde ryssens standard kan givetvis heller inte bli hög, så länge produktiviteten släpar efter, men femårsplanen räknar med en icke föraktlig höjning av konsumtionsvarutillgången. Dubbelt så mycket tyger, skor och fett som år 1940 skulle finnas att tillgå 1955, och redan nu uppges försörjningen vara bättre än före kriget, även med hänsyn tagen till den ökade befolkningen. Jämfört med levnadsvillkoren i väster är den ryska standarden naturligtvis mycket låg, men den psykologiska verkan på moralen av redan inträffade förbättringar och löften om en ljusare framtid skall inte underskattas. Svensken må förbruka sjuttio kilogram socker om året utan att riktigt veta, hur bra han har det, men om ryssen får öka sin konsumtion från tio till tjugo kilogram, då märker han förändringen och tycker att han fått det bra, vilket stärker regimen.

Även om således den individuella produktiviteten liksom levnadsstandarden är låg, representerar den befintliga produktionsapparaten inte desto mindre en betydande ekonomisk potential och är en maktfaktor av rang. I förhållande till folkmängden må den ännu vara för liten jämfört med Förenta staterna och Europa, men den är otvivelaktigt stor nog för att uppbära en fruktansvärd militärmaskin. Den är betydligt större än den Hitler på sin tid hade för sin krigsmakt, vilket ter sig nog så oroande. Inte minst viktigt är därvid att observera, att stålframställningen snarare är ett mera utpräglat mått på verkstadsproduktionen och krigsmaterielframställningen än i andra länder, där mycket järn går åt till fredliga ändamål såsom husbyggen, personbilar och dylikt. För verktygsmaskiner, en av sista världskrigets värsta flaskhalsar, metallbearbetning och verkstadsprodukter i gemen förutser fem-

årsplanen de allra största ansträngningarna. Stålproduktionen hänger därför uppenbart inte i luften. I fråga om rustningarnas storlek i pengar lämnar den årliga budgeten vissa upplysningar, men viktigare är, att pengarna verkligen kunna omvandlas i krigsförnödenheter av god kvalitet. Erfarenheterna av den ryska materielen i Korea torde därvidlag tala sitt tydliga språk.

Inför den offentligtgjorda statistiken är det fullt förståeligt, att kommentarerna i väster varit försiktiga. Det har kommit en annan och allvarligare ton i dem än t. ex. under 1930-talet, då siffrornas tillförlitlighet antingen allmänt drogs i tvivelsmål, eller man mången gång menade, att de, även om de voro riktiga i och för sig, inte representerade en färdig och väl sammangjuten produktionsapparat. I sistnämnda hänseende har erfarenheten tvingat kritikerna att lära om. Klokheten bjuder att godta storleksordningen av de officiella uppgifterna om de faktiska prestationerna, tills annat bevisas. Det enda utrymme för tvivel, som kan försvaras, är möjligheten att förverkliga de uppställda planerna inom angiven tid. Takten i produktionsstegringen är nämligen i genomsnitt inte mindre än tolv procent om året, och det är utomordentligt högt. För den västra världen har produktionsstegringen under 1952 nästan upphört eller i varje fall sjunkit till blott ett par procent. Inför det tryck, som österifrån utövas inte endast politiskt utan även ekonomiskt, måste den ekonomiska expansionen i västern fortsättas med beslutsamhet. Det är alltför stora risker förenade med att låta expansionen avstanna.